

## قرآنی مخطوطات / غیر مطبوعہ مواد

### قرآنی تراجم تفاسیر و علوم القرآن کے مخطوطات

پروفیسر ڈاکٹر صلاح الدین ثانی

نوٹ: ۱۹۹۲ء میں پی ایچ ڈی تھیس علماء دیوبند کی قرآنی خدمات ۱۸۶۶ء تا ۱۹۸۸ء تحریر کیا گیا اس دوران غیر مطبوعہ قرآنی تراجم و تفاسیر اور علوم القرآن پر جو کتابیں ملیں انھیں فہرست مخطوطات کے عنوان سے مقالہ کے ساتھ منسلک کر دیا گیا تھا یہ مقالہ اب زیر طبع ہے۔ اس فہرست میں سے متعدد کتب اب شائع ہو چکی ہیں۔

اس کے باوجود اس کی افادیت کے پیش نظر اسے من و عن شائع کیا جا رہا ہے تاکہ جو شائع نہیں ہو سکی ہیں ان پر توجہ دی جاسکے۔

مخطوطات کی یہ فہرست موضوعات کی ترتیب سے ہیں۔

### فہرست مخطوطات

#### احکام القرآن

| نمبر کتاب کا نام       | مترجم / مصنف             | زبان  | کیفیت                               |
|------------------------|--------------------------|-------|-------------------------------------|
| ۱ احکام القرآن         | مفتی جمیل احمد قانوی     | عربی  | ج ۱ غیر مطبوعہ بقیہ طبع ہو چکی ہیں۔ |
| ۲ احکام القرآن         | مصنفہ صام                | اُردو | ج ۱ اور غیر مطبوعہ                  |
|                        | مترجم محمد شریف قاسمی    |       |                                     |
|                        | مترجمہ مہناج الدین       |       |                                     |
| ۳ احکام القرآن         | مترجم مناج الدین         | اُردو | مصنف مذکور نہیں ہے۔                 |
| ۴ احکام القرآن         | مترجم عبدالعزیز ہزاروی   | اُردو | مصنف مذکور نہیں ہے۔                 |
| احکام القرآن           | مصنفہ شمس الحق اعظمی     | اُردو |                                     |
| ۵ شراب و جوار حکم قرآن | حافظ عبدالواحد علوی      | عربی  |                                     |
| ۶ فقہ                  | مولانا حمید الدین فراہمی | عربی  |                                     |

## اسباب النزول

- ۱ اسباب النزول مولانا حمید الدین فراہی عربی  
۲ نزول قرآن سید معروفہ شاہ شریازی اردو  
اسبائے حسنی  
۳ شرح اسباب حسنی قاضی محمد زابدالحسینی اردو

## اصلاح تراجم و تفسیر

- ۱ تحقیق البین فی الرد علی ابو نعیم و ردھوی اردو رد تفسیر سمرسید  
۲ تفسیر قرآن  
۳ تفسیر راشدی علی قرآن ابو محمد عبداللہ اندھڑ سندھی رد تفسیر احمد رضا خاں سندھی ترجمہ  
۴ تفسیر اہل الایمان علی ابو محمد عبداللہ اندھڑ سندھی رد تفسیر حمد خاں اردو ترجمہ  
۵ رد تفسیر ابوالکلام آزاد مفتی عبدالشکور ترمذی اردو ترجمان القرآن مصنفہ ابوالکلام پر پند ہے  
۶ مستند موضح قرآن کی اشاعت اخلاق حسین قاسمی اردو کچھ مکتب نے شاہ عبدالقادر کے ترجمہ میں۔  
۷ عمود فی بعض معتقدات۔ اشرف علی تھانوی اردو اس پر نقد کرنے کے ساتھ اصلاح کردی ہے

## اصول تراجم و تفسیر قرآن

- ۱ ابہ خان فی اصول القرآن محمد حابر شیخ پیری اردو غالباً اصل عربی میں ہے۔  
۲ البین فی ترجمہ قرآن مفتی سید عبدالشکور ترمذی اردو  
۳ اصول التاویل حمید الدین فراہی عربی  
۴ مرشد اخیر ان بان فہم محمد حابر شیخ پیری اردو

## القرآن

- ۵ مقدمہ فی علوم القرآن حسن جان مدنی عربی

## ایجاز القرآن

- ۱ کتاب النکت فی ایجاز قاضی اطہر مہار عربی ایک قدیم مصنف کی کتاب ایجاز القرآن  
القرآن کپوری  
۲ نور الایقان فی ایجاز محمد اسماعیل عودوی عربی

## بلاغت و فصاحت

|                         |                                       |        |
|-------------------------|---------------------------------------|--------|
| ۱ اسالیب القرآن         | حمید الدین فراہی                      | عربی   |
| تاریخ القرآن            |                                       |        |
| ۱ تاریخ القرآن          | مولانا منج الدین                      | اردو   |
| ۲ تاریخ القرآن          | محمد علی موٹیری                       | اردو   |
|                         | غالبیہ نسخ طاعت کے لئے گیا تھا پھر مہ | ہو گیا |
| ۳ تاریخ القرآن          | حمید الدین فراہی                      | اردو   |
| ۴ قرآنی انسائیکلو پیڈیا | عبدالرؤف عربی                         | اردو   |
| ۵ مقالہ مفسر و مترجم    | محمد نایک کاندھلوی                    | اردو   |
| تاریخ تجوید و قراء کرام |                                       |        |

|                              |                      |      |
|------------------------------|----------------------|------|
| ۱ تذکرت و القراء             | ڈاکٹر فیوض الرحمن    | اردو |
| ۲ سرحد کے ممتاز قراء         | ڈاکٹر فیوض الرحمن    | اردو |
| تاریخ مترجمین و مفسرین قرآن  |                      |      |
| ۱ علماء سرحد کی تفسیری خدمات | ڈاکٹر فیوض الرحمن    | اردو |
| ۲ مفتی اعظم کی تفسیری خدمات  | مفتی عبدالغفور ترمذی | اردو |
| تجوید و قراءت                |                      |      |

|                           |                 |      |
|---------------------------|-----------------|------|
| ۱ التبیان فی ترتیل القرآن | قاریہ محمد شریف | اردو |
| ۲ جمال القرآن             | مصنف اشرف علی   | پشتو |
|                           | تھانوی          |      |

|                 |                   |      |
|-----------------|-------------------|------|
| ۳ تحقیق حرف ضاد | مترجم مفتاح الدین | اردو |
| ۴ جوہر ضیاء شرح | قاری محمد سنین    | اردو |
| اردو طبیبہ      | دیوبند            |      |
| ۵ حاشیہ التیسیر | رضوان احمد نسیم   | اردو |
|                 | دیوبندی           |      |

|    |                                   |                          |       |                   |
|----|-----------------------------------|--------------------------|-------|-------------------|
| ۶  | حاشیہ خلاصۃ البیان                | محمد سلیمان دیوبندی      | ۱۱ ۱۱ | غیر مطبوعہ        |
| ۷  | رسالہ در احوال قراء سیدہ          | محمد ذکریا کاندھلوی      | ۱۱ ۱۱ | ۱۱ ۱۱ ۱۱ ۱۱ ۱۱ ۱۱ |
| ۸  | سراج الاحسان لقارئ القرآن         | رحمان الدین پشاور        | عربی  | ۱۱ ۱۱ ۱۱ ۱۱ ۱۱ ۱۱ |
| ۹  | شرح جزری                          | محمد ذکریا کاندھلوی      | عربی  | ۱۱ ۱۱ ۱۱ ۱۱ ۱۱ ۱۱ |
| ۱۰ | شرح خلاصۃ البیان                  | محمد عاشق الہی بلند شہری | اردو  | ۱۱ ۱۱ ۱۱ ۱۱ ۱۱ ۱۱ |
| ۱۱ | فیاء القیس فی ادواء الخمس         | اشرف علی تھانوی          | ۱۱ ۱۱ | ۱۱ ۱۱ ۱۱ ۱۱ ۱۱ ۱۱ |
| ۱۲ | عربی کا آسان قاعدہ                | محمد عاشق الہی بلند شہری | ۱۱ ۱۱ | ۱۱ ۱۱ ۱۱ ۱۱ ۱۱ ۱۱ |
| ۱۳ | عریضہ اشعاف العباد فی مسئلہ الضاد | عبد الکرم ڈیروی          | ۱۱ ۱۱ | ۱۱ ۱۱ ۱۱ ۱۱ ۱۱ ۱۱ |
| ۱۴ | علاج الخیر ان تلاوة القرآن        | محمد ذکریا عبیدی پھلپی   | ۱۱ ۱۱ | ۱۱ ۱۱ ۱۱ ۱۱ ۱۱ ۱۱ |
| ۱۵ | علم التجوید                       | فضل الحق یحسینی          | ۱۱ ۱۱ | ۱۱ ۱۱ ۱۱ ۱۱ ۱۱ ۱۱ |
| ۱۶ | غنائیہ قول المفید                 | غلام ربانی لودھی         | ۱۱ ۱۱ | ۱۱ ۱۱ ۱۱ ۱۱ ۱۱ ۱۱ |

### تراجم قرآن (مکمل)

|   |                                 |                       |         |                                         |
|---|---------------------------------|-----------------------|---------|-----------------------------------------|
| ۱ | البرہان فی تراجم القرآن         | رحمت علی خان سہی      | لونڈا   | ایک پارہ طبع ہوا البقیہ غیر مطبوعہ ہے   |
| ۲ | الترجمہ والبیان فی تفسیر القرآن | شیر محمد جتوئی        | براہوی  | صرف پارہ الم طبع ہوا ہے بقیہ غیر مطبوعہ |
| ۳ | انگریزی ترجمہ قرآن              | بنگم مولانا عزیز گل   | انگریزی | نوٹ یہ غیر مطبوعہ شمار کیا جاتا ہے      |
| ۴ | ترجمہ قرآن                      | قاضی عبید اللہ        | اردو    | ۱۱ ۱۱ ۱۱ ۱۱ ۱۱ ۱۱                       |
| ۵ | ترجمہ قرآن                      | عبدالرحمن             | ایرانی  | ۱۱ ۱۱ ۱۱ ۱۱ ۱۱ ۱۱                       |
| ۶ | ترجمہ قرآن مع حواشی             | عبدالحق               | بلوچی   | ۱۱ ۱۱ ۱۱ ۱۱ ۱۱ ۱۱                       |
| ۷ | ترجمہ قرآن مجید                 | قاضی اطہر مبارک پوری  | اردو    | ۱۱ ۱۱ ۱۱ ۱۱ ۱۱ ۱۱                       |
| ۸ | ترجمہ قرآن مجید                 | قاضی محمد زاہد الحسنی | ۱۱ ۱۱   | ۱۱ ۱۱ ۱۱ ۱۱ ۱۱ ۱۱                       |

|    |                             |                       |      |
|----|-----------------------------|-----------------------|------|
| ۹  | ترجمہ تفسیر قرآن            | محمد طاہر بیچیری      | پشتو |
| ۱۰ | ترجمہ تفسیر فی ظلال القرآن  | سید معروف شاہ شیرازی  | اردو |
| ۱۱ | عمدة البیان فی تفسیر القرآن | محمد اسحاق مدنی       | اردو |
| ۱۲ | مجموعہ تفاسیر               | قاضی محمد زاہد لکھنوی | اردو |
| ۱۳ | مستند موضح قرآن کی اشاعت    | اخلاق حسین قاسمی      | اردو |

### تراجم قرآن (جزئی)

|    |                           |                         |        |
|----|---------------------------|-------------------------|--------|
| ۱  | پارہ اول و دوم            | پروفیسر احمد علی انصاری | اردو   |
| ۲  | ترجمہ القرآن              | عزیز الرحمن             | اردو   |
| ۳  | ترجمہ القرآن              | فاضل غزوہ دار           | اردو   |
| ۴  | ترجمہ قرآن مجید           | شاہ معصوم مجددی دہلوی   | اردو   |
| ۵  | ترجمہ تفسیر               | عبد الوہاب چاچ          | سندھی  |
| ۶  | ترجمہ تفسیر قرآن          | فقیر محمد یوسف دہلوی    | اردو   |
| ۷  | ترجمہ تفسیر قرآن مجید     | غلام مصطفی قاسمی        | سندھی  |
| ۸  | تفسیر القرآن سلطانیہ      | حافظ سلطان احمد         | براہوی |
| ۹  | تفسیر تسبیح القرآن        | مخدوم اللہ بخش کھڑوی    | سندھی  |
| ۱۰ | تفسیر تیسیر القرآن        | قاضی شمس الدین          | اردو   |
| ۱۱ | تفسیر جدید اردو           | احمد حسن فاضل ندوی      | اردو   |
| ۱۲ | تفسیر حواصم               | عبد اللہ بخاری          | سندھی  |
| ۱۳ | تفسیر سورہ بقرہ، آل عمران | حمید الدین فرامی        | عربی   |
| ۱۴ | تفسیر سورہ حجرات          | ڈاکٹر فیض الرحمن        | اردو   |
| ۱۵ | تفسیر قرآن ترجمہ القرآن   | سید گل بادشاہ           | پشتو   |

|    |                           |                       |         |                                        |
|----|---------------------------|-----------------------|---------|----------------------------------------|
| ۱۶ | درس قرآن                  | شہد اوسر ادوان        | فارسی   | غیر مطبوعہ                             |
| ۱۷ | درس قرآن                  | محمد شمس صدیقی کراچی  | اردو    | ۱۱ ۱۱ ۱۱ ۱۱ ۱۱ ۱۱                      |
| ۱۸ | ۱۱ ۱۱ ۱۱ ۱۱               | مفتی محمد حسن امرتسری | اردو    | اب الحسن میں قسطوں میں چھپ رہی ہے      |
| ۱۹ | درس قرآن جمع ترجمہ تفسیر  | استقام الحق تھانوی    | اردو    | ریڈیو پاکستان سے نشر ہوئی              |
| ۲۰ | سورۃ البقرۃ ترجمہ و تشریح | محمد عارف ہزاروی      | اردو    | غیر مطبوعہ                             |
| ۲۱ | قرآن مجید کے چند پاروں    | عبد الحکوم طوروی      | پشتو    | ۱۱ ۱۱ ۱۱ ۱۱ ۱۱ ۱۱ ۱۱                   |
|    | کی تفسیر                  |                       |         |                                        |
| ۲۲ | معارف القرآن              | محمد قاسم ہادپا       | اردو    | انگریزی میں ترجمہ تفسیر کا کام جاری ہے |
| ۲۳ | معارف القرآن انگریزی      | جسٹس محمد تقی عثمانی  | انگریزی | اور قسط دار ابلاغ انگریزی میں چھپ رہا  |
| ۲۴ | منظوم ترجمہ قرآن          | عبد الحکیم سرمد مظہری | اردو    | (نوٹ اب تین جلدیں چھپ چکی ہیں)         |

## تصوف اور قرآن

|   |                      |                           |      |                   |
|---|----------------------|---------------------------|------|-------------------|
| ۱ | الرفیق فی سواء الطرق | اشرف علی تھانوی           | اردو | غیر مطبوعہ        |
| ۲ | تصوف اور قرآن        | حکیم محمد نذیر احمد صدیقی | اردو | ۱۱ ۱۱ ۱۱ ۱۱ ۱۱ ۱۱ |

## تفاسیر قرآن مکمل

|   |                                |                              |        |                                                         |
|---|--------------------------------|------------------------------|--------|---------------------------------------------------------|
| ۱ | الترجمہ البیان فی تفسیر القرآن | مولانا شبیر محمد جتوئی صاحب  | برہوی  | جامعہ عربیہ اسلامیہ انوار العلوم سکمر سندھ (غیر مطبوعہ) |
| ۲ | ترجمہ قرآن مع حواشی            | مولانا محمد مالک کاندھلوی    | اردو   | ۱۱ ۱۱ ۱۱ ۱۱ ۱۱ ۱۱ ۱۱                                    |
| ۳ | ترجمہ تفسیر قرآن               | مولانا عبدالغنی              | ایرانی | ۱۱ ۱۱ ۱۱ ۱۱ ۱۱ ۱۱ ۱۱                                    |
| ۴ |                                | مولانا محمد طاہر صاحب بیجوری | پشتو   | ۱۱ ۱۱ ۱۱ ۱۱ ۱۱ ۱۱ ۱۱                                    |

|    |                             |                               |      |                         |
|----|-----------------------------|-------------------------------|------|-------------------------|
| ۵  | ترجمہ فقیر احمدی            | مترجم: مولانا محمد عثمان کاشف | اردو | غیر مطبوعہ              |
|    |                             | الہامی                        |      |                         |
| ۶  | تفسیر تسبیح الہیان          | مولانا محمد امیر بندایا لوی   |      |                         |
| ۷  | تفسیر فی ظلال القرآن        | سید قطب                       | اردو | ۱۱ ۱۱ ۱۱ ۱۱ ۱۱ ۱۱ ۱۱ ۱۱ |
|    |                             | مترجم: سیر معروف شاہ          |      | نوٹ: اب تمام جلدیں      |
|    |                             | شیرازی                        |      | شائع ہو گئی ہیں         |
| ۸  | ترجمہ جلالین                | مولانا مفتی عزیز الرحمن       | اردو | ۱۱ ۱۱ ۱۱ ۱۱ ۱۱ ۱۱ ۱۱ ۱۱ |
|    |                             | عثمانی                        |      |                         |
| ۹  | حاشیہ تفسیر جلالین          | اشرف علی تھانوی               | اردو | ۱۱ ۱۱ ۱۱ ۱۱ ۱۱ ۱۱ ۱۱ ۱۱ |
| ۱۰ | حاشیہ جلالین شریف           | مولانا محمد حیات سنہسلی       | عربی | ۱۱ ۱۱ ۱۱ ۱۱ ۱۱ ۱۱ ۱۱ ۱۱ |
| ۱۱ | حاشیہ جلالین شریف           | مولانا احتشام                 | عربی | ۱۱ ۱۱ ۱۱ ۱۱ ۱۱ ۱۱ ۱۱ ۱۱ |
|    |                             | الحسن کاندھلوی                |      |                         |
| ۱۲ | حواشی بیضاوی                | حافظ عبدالرحمن امروہی         | عربی | ۱۱ ۱۱ ۱۱ ۱۱ ۱۱ ۱۱ ۱۱ ۱۱ |
| ۱۳ | حواشی بیضاوی                | سید محمد یعقوب                |      |                         |
|    |                             | بوچستانی                      |      |                         |
| ۱۴ | حواشی قرآن مجید             | قاضی اطہر مبارکپوری           | عربی | ۱۱ ۱۱ ۱۱ ۱۱ ۱۱ ۱۱ ۱۱ ۱۱ |
| ۱۵ | حواشی کلام پاک              | مولانا محمد زکریا کاندھلوی    | اردو | ۱۱ ۱۱ ۱۱ ۱۱ ۱۱ ۱۱ ۱۱ ۱۱ |
| ۱۶ | خلاصۃ البیان فی کلام الرحمن | مولانا محمد حسن شاہ نیلوی     | اردو | ۱۱ ۱۱ ۱۱ ۱۱ ۱۱ ۱۱ ۱۱ ۱۱ |
| ۱۷ | درس قرآن                    | مولانا اشرف علی تھانوی        | اردو | ۱۱ ۱۱ ۱۱ ۱۱ ۱۱ ۱۱ ۱۱ ۱۱ |
| ۱۸ | درس قرآن                    | مولانا محمد حسین شاہ نیلوی    | اردو | ۱۱ ۱۱ ۱۱ ۱۱ ۱۱ ۱۱ ۱۱ ۱۱ |
| ۱۹ | شرح بیضاوی                  | محمد زبیر صاحب حق سواتی       | اردو | ۱۱ ۱۱ ۱۱ ۱۱ ۱۱ ۱۱ ۱۱ ۱۱ |
| ۲۰ | شرح تفسیر بیضاوی            | مولانا محمد ادریس کاندھلوی    | اردو | ۱۱ ۱۱ ۱۱ ۱۱ ۱۱ ۱۱ ۱۱ ۱۱ |

|    |                                    |                             |       |
|----|------------------------------------|-----------------------------|-------|
| ۳۱ | ترجمہ ظلال القرآن                  | سید قطب                     | اُردو |
|    | مترجم: سید معروف شاہ شیرازی        |                             |       |
|    | غیر مطبوعہ دس جلدیں                |                             |       |
| ۳۲ | عمدة البیان فی تفسیر القرآن        | مولانا محمد اسحق مدنی       | اُردو |
|    | نوٹ: اب تمام جلدیں شائع ہو چکی ہیں |                             |       |
| ۳۳ | قرآن مجید پر عربی میں حواشی        | قاضی عیید اللہ              | عربی  |
|    | غیر مطبوعہ                         |                             |       |
| ۳۴ | مجموعہ تفاسیر                      | قاضی زاہد الحسنی            | اُردو |
|    | غیر مطبوعہ                         |                             |       |
| ۳۵ | مختصر ترین خلاصہ القرآن            | مولانا محمد حسین شاہ نیلوئی | اُردو |
|    | غیر مطبوعہ                         |                             |       |
| ۳۶ | نوالین شرح جلالین                  | اشفاق الرحمن کاندھلوی       | اُردو |
|    | غیر مطبوعہ                         |                             |       |

### تفاسیر قرآن (جزئی)

|    |                                  |                              |        |
|----|----------------------------------|------------------------------|--------|
| ۱  | آیت للفقراء کی تفسیر             | مفتی سید عبدالککور رزوی      | اُردو  |
|    | غیر مطبوعہ                       |                              |        |
| ۲  | الانصاف فی تفسیر آیت الا         | لعل شاہ بخاری                | اُردو  |
|    | غیر مطبوعہ                       |                              |        |
|    | ستخلاف                           |                              |        |
| ۳  | الفرقان فی قراءۃ القرآن          | ناظر حسن دیوبندی             | اُردو  |
|    | II II II II                      |                              |        |
| ۴  | انوار التنبیہان فی اسرار         | قاضی شمس الدین               | عربی   |
|    | II II II II                      |                              |        |
|    | القرآن                           |                              |        |
| ۵  | پارہ اول و دوم                   | پروفیسر احمد علی انصاری      | سندھی  |
|    | کچھ مطبوعہ ہے اور کچھ غیر مطبوعہ |                              |        |
| ۶  | ترجمہ القرآن                     | عزیز الرحمن                  | اُردو  |
|    | غیر مطبوعہ                       |                              |        |
| ۷  | ترجمہ قرآن                       | فاضل شذوالہ یار              | لوگنڈا |
|    | II II II II                      |                              |        |
| ۸  | ترجمہ قرآن مجید                  | شاہ معصوم مجددی دہلوی        | اُردو  |
|    | غیر مطبوعہ                       |                              |        |
| ۹  | ترجمہ تفسیر بیضاوی اسورۃ بقرہ    | مولانا حبیب الرحمن خیر آبادی | اُردو  |
|    | غیر مطبوعہ                       |                              |        |
| ۱۰ | ترجمہ تفسیر                      | عبدالوہاب چاچ                | سندھی  |
|    | غیر مطبوعہ                       |                              |        |
| ۱۱ | ترجمہ تفسیر قرآن                 | مولانا محمد یوسف دہلوی       | اُردو  |
|    | غیر مطبوعہ                       |                              |        |



|    |                       |                                 |        |                                      |
|----|-----------------------|---------------------------------|--------|--------------------------------------|
| ۱۲ | ترجمہ تفسیر قرآن مجید | غلام مصطفیٰ قاسمی               | سندھی  | غیر مطبوعہ                           |
| ۱۳ | تفسیر القرآن سلطانیہ  | حافظ سلطان احمد                 | براعوی | غیر مطبوعہ                           |
| ۱۴ | تفسیر آیات امامت      | مولانا ابو محمد عبداللہ اندھڑ   | سندھی  | غیر مطبوعہ                           |
| ۱۵ | تفسیر تیسیل القرآن    | مقدم اللہ بخش کھڑوی             | سندھی  | غیر مطبوعہ                           |
| ۱۶ | تفسیر تیسیر القرآن    | قاضی خس الدین صاحب              | اُردو  | کچھ مطبوعہ ہے اور باقی غیر مطبوعہ    |
| ۱۷ | تفسیر جدیدہ           | مولانا احمد حسن فاضل ندوی لکھنؤ | اُردو  |                                      |
|    |                       | عبداللہ لغاری                   |        |                                      |
| ۱۸ | تفسیر حوامیم          | عبدالحمید خان ڈیروی             | سندھی  | غیر مطبوعہ                           |
| ۱۹ | تفسیر سورۃ الفاتحہ    | فیض الرحمن                      | اُردو  | غیر مطبوعہ                           |
| ۲۰ | تفسیر سورۃ الحجرات    | حافظ عبدالواحد طلوی ہزاروی      | اُردو  | غیر مطبوعہ                           |
| ۲۱ | تفسیر سورۃ فیل        | حافظ عبدالواحد طلوی ہزاروی      | اُردو  | غیر مطبوعہ                           |
| ۲۲ | تفسیر سورۃ حمل        | عبداللہ لغاری                   | اُردو  | غیر مطبوعہ                           |
| ۲۳ | تفسیر سورۃ یوسف       | مولانا ابو محمد عبداللہ اندھڑ   | سندھی  | غیر مطبوعہ                           |
| ۲۴ | تفسیر حسانی           | عزیز الرحمان المعروف            | اُردو  | غیر مطبوعہ                           |
| ۲۵ | تفسیر فاتحہ           | صاحبزادہ محمد امیر خسرو ہزاروی  | اُردو  | غیر مطبوعہ                           |
|    |                       | مصطفیٰ سید قطب مترجم            |        |                                      |
| ۲۶ | تفسیر فی ظلال القرآن  | مولانا عبدالعزیز ہزاروی         | اُردو  | غیر مطبوعہ                           |
|    |                       | عبداللہ بھلوری                  |        |                                      |
| ۲۷ | تفسیر قرآن گیارہ پارہ | عبدالکریم شریف                  | قاری   | غیر مطبوعہ                           |
| ۲۸ | تفسیر قرآن            | قاری محمد طیب                   | سندھی  | غیر مطبوعہ                           |
| ۲۹ | تفسیر قرآن            | مولانا محمد منی                 | اُردو  | غیر مطبوعہ                           |
| ۳۰ | تفسیر قرآن            |                                 | سندھی  | کچھ حصہ مطبوعہ ہے اور کچھ غیر مطبوعہ |

|    |                                |                              |         |                               |
|----|--------------------------------|------------------------------|---------|-------------------------------|
| ۳۱ | تفسیر قرآن مجید                | مفتی محمد یار علیق           | اُردو   | غیر مطبوعہ                    |
| ۳۲ | تفسیر قرآن ترجمہ القرآن        | مولانا سید گل بادشاہ         | پشتو    | غیر مطبوعہ                    |
| ۳۳ | تفسیر نکات القرآن باکمل        | حافظ عبدالرحمان              | اُردو   | غیر مطبوعہ                    |
| ۳۴ | حل ایمانات بیضادی              | مولانا فیض الحسن سہارنپوری   | عربی    | غیر مطبوعہ                    |
| ۳۵ | حاشیہ قرآن (باکمل)             | مولانا سید میرک شاہ اندرانی  | اُردو   | غیر مطبوعہ                    |
| ۳۶ | درس قرآن                       | غازی احمد کرشن لال           | اُردو   | غیر مطبوعہ                    |
| ۳۷ | درس قرآن                       | مولانا شہداد سہراوان         | فارسی   | غیر مطبوعہ                    |
| ۳۸ | درس قرآن                       | حماد اللہ ہالچوی             | سندھی   | غیر مطبوعہ                    |
| ۳۹ | درس قرآن                       | مولانا محمد شہین صدیقی کراچی | اُردو   | غیر مطبوعہ                    |
| ۴۰ | درس قرآن                       | مفتی محمد حسن صاحب           | اُردو   | غیر مطبوعہ                    |
| ۴۱ | درس قرآن مع ترجمہ و تفسیر      | اقتشام الحق تھانوی           | اُردو   | غیر مطبوعہ                    |
| ۴۲ | سورۃ البقرۃ ترجمہ و تفسیر سورۃ | محمد عارف ہزاروی             | اُردو   | غیر مطبوعہ                    |
| ۴۳ | لقمان                          |                              |         |                               |
|    | سورۃ الفاتحہ کے علمی و تفسیری  | مولانا نجم الحسن تھانوی      | اُردو   | غیر مطبوعہ                    |
| ۴۴ | نکات                           |                              |         |                               |
|    | عباد الرحمن                    | نسیم احمد جی پوری            | اُردو   | غیر مطبوعہ                    |
| ۴۵ | غائب القرآن                    | سید اظہار الحق سمیل          | اُردو   | غیر مطبوعہ                    |
| ۴۶ | مزین البیان فی تفسیر القرآن    | مفتی عبدالعزیز رحمانی        | اُردو   | غیر مطبوعہ                    |
| ۴۷ | قرآن مجید کے چند پادوں کی      | عبدالغفور طوروی              | پشتو    | غیر مطبوعہ                    |
| ۴۸ | تفسیر                          |                              |         |                               |
|    | معارف القرآن                   | مولانا محمد قاسم یادو        | فارسی   | غیر مطبوعہ                    |
| ۴۹ | معارف القرآن                   | مولانا محمد تقی عثمانی       | انگریزی | نوٹ: تین جلدیں طبع ہو چکی ہیں |

|    |                                   |                      |       |            |
|----|-----------------------------------|----------------------|-------|------------|
| ۵۰ | مختب التفسیر                      | قاضی الطہر مبارکپوری | اُردو | غیر مطبوعہ |
| ۵۱ | محاجات العشر فی تفسیر سورۃ الکوثر | لعل شاہ بخاری        | اُردو | غیر مطبوعہ |
| ۵۲ | ولو یواخذ اللہ الناس کی تحقیق     | اشرف علی تھانوی      | اُردو | غیر مطبوعہ |
| ۵۳ | یا لکھنول کی تفسیر اور اس         |                      |       |            |
|    | کا بیان                           | اشرف علی تھانوی      | اُردو | غیر مطبوعہ |

### رابط القرآن

|   |                     |                         |       |            |
|---|---------------------|-------------------------|-------|------------|
| ۱ | دلائل النظام        | مولانا حمید الدین فراہی | اُردو | غیر مطبوعہ |
|   |                     | رد عیسائیت قرآن سے      |       |            |
| ۱ | البرہان لحاظ القرآن | محمد علی موگیری         | اُردو | غیر مطبوعہ |
| ۲ | البرہان لحاظ القرآن | مولانا منہاج الدین      | اُردو | غیر مطبوعہ |
| ۳ | اعزاز القرآن        | مولانا ابوالعصو ردہلوی  | اُردو | غیر مطبوعہ |
| ۴ | تجلیل الترتیل       | فارسی                   | فارسی | غیر مطبوعہ |
| ۵ | صحیح الاولیل        | فارسی                   | فارسی | غیر مطبوعہ |

### علم کلام

|   |                            |                         |       |            |
|---|----------------------------|-------------------------|-------|------------|
| ۱ | الارشاد فی مسئلۃ الاستعداد | مفتی عبدالغفور ترمذی    | اُردو | غیر مطبوعہ |
| ۲ | القائد علی عیون العقائد    | مولانا حمید الدین فراہی | عربی  | غیر مطبوعہ |
| ۳ | مسئلہ علم الغیب            | محمد دم اللہ بخش کھڑوی  | سندھی | غیر مطبوعہ |

### علوم القرآن

|   |                             |                         |       |            |
|---|-----------------------------|-------------------------|-------|------------|
| ۱ | اشرف البیان فی علوم القرآن  | مفتی عبدالغفور ترمذی    | اُردو | غیر مطبوعہ |
| ۲ | حواشی الاقان فی علوم القرآن | مولانا حمید الدین فراہی | عربی  | غیر مطبوعہ |

## فلسفہ و حکمت قرآن

|              |                           |       |            |
|--------------|---------------------------|-------|------------|
| اسرارہم اللہ | مولانا نسیم احمد جمی پوری | اُردو | غیر مطبوعہ |
|              | المعروف بجنوری            |       |            |
| تجّ القرآن   | مولانا حمید الدین فراہی   | عربی  | غیر مطبوعہ |

## فہرست مضامین

|                       |                |       |            |
|-----------------------|----------------|-------|------------|
| فہرست آیت قرآن الکریم | قاضی عبداللطیف | اُردو | غیر مطبوعہ |
|-----------------------|----------------|-------|------------|

## قصص القرآن

|   |               |                               |        |            |
|---|---------------|-------------------------------|--------|------------|
| ۱ | خود نمہ       | مولانا حمید الدین فراہی       | فارسی  | غیر مطبوعہ |
|   |               | مولانا عبدالرب صاحب کا کا     |        |            |
| ۲ | قصص القرآن    | خیل                           | پشتو   | غیر مطبوعہ |
| ۳ | قصص الانبیاء  | حافظ سلطان احمد               | براہوی | غیر مطبوعہ |
| ۴ | قصص اصحاب کہف | مولانا میاں حبیب گل کا کا خیل | اُردو  | غیر مطبوعہ |
| ۵ | ملکوت اللہ    | مولانا حمید الدین فراہی       | عربی   | غیر مطبوعہ |

## لغات القرآن

|   |                             |                         |       |            |
|---|-----------------------------|-------------------------|-------|------------|
| ۱ | العرفان المفردات القرآن     | محمد اسماعیل عودوی صاحب | عربی  | غیر مطبوعہ |
| ۲ | الفروق                      | مولانا ضمیر احمد قدسی   | عربی  | غیر مطبوعہ |
| ۳ | المفردات فی غریب القرآن     | حافظ نور الحسن خان      | اُردو | غیر مطبوعہ |
| ۴ | جنتہ الصمیم فی استخراج لغات | مولانا اسد اللہ سندھی   | اُردو | غیر مطبوعہ |

القرآن

|   |                      |                         |       |            |
|---|----------------------|-------------------------|-------|------------|
| ۵ | فوائد القرآن المعروف | عبد اللہ بھلوی          | عربی  | غیر مطبوعہ |
|   | اصطلاحات القرآن      |                         |       |            |
| ۶ | لغات القرآن          | قاضی زاہد الحسنی        | اُردو | غیر مطبوعہ |
| ۷ | لغات القرآن          | احمل ہزاروی             | عربی  | غیر مطبوعہ |
| ۸ | مفردات القرآن        | مولانا شمس الدین افغانی | اُردو | غیر مطبوعہ |

### متعلقات القرآن

|   |                               |                         |       |            |
|---|-------------------------------|-------------------------|-------|------------|
| ۱ | احسن الخمر فی مبادی علم الاثر | مولانا حسن جان پشاوروی  | عربی  | غیر مطبوعہ |
| ۲ | احکام الاصول یا حکام الرسول   | مولانا حمید الدین فراہی | II II | غیر مطبوعہ |
| ۳ | الفرقان                       | قلام بہائی لومہ ہزاروی  | II II |            |
| ۴ | اوصاف القرآن                  | مولانا حمید الدین       | II II | غیر مطبوعہ |
| ۵ | تکلف الخندق فی ترجمۃ التریاق  | مولانا اسد اللہ سندھی   | اُردو |            |
| ۶ | رفع البناء فی نفع السماء      | اشرف علی تھانوی         | II II |            |
| ۷ | مشکلات القرآن                 | مولانا شمس الحق افغانی  | II II | غیر مطبوعہ |
| ۸ | مقصد القرآن                   | قاضی زاہد الحسنی صاحب   | II II | غیر مطبوعہ |
| ۹ | نصرۃ القرآن                   | عبد الحمید خان ڈیروی    |       |            |

### مواعظ القرآن

|   |                             |                        |       |            |
|---|-----------------------------|------------------------|-------|------------|
| ۱ | اشرف البیان لما فی الھدیۃ   | مولانا اشرف علی تھانوی | اُردو | غیر مطبوعہ |
|   | والقرآن                     |                        |       |            |
| ۲ | اشرف المقالات یعنی اشرف علی | منشی عبدالکھور ترغذی   | اُردو | غیر مطبوعہ |
|   | تھانوی کی تفسیری خدمات      |                        |       |            |
| ۳ | تفسیری مواعظ                | مولانا محمد متین ہاشمی | اُردو |            |

- ۴ تقریر بعض البانات فی تفسیر مولانا اشرف علی تھانوی اردو غیر مطبوعہ  
بعض الآیات
- ۵ مواظعت حسن (سورہ عصر اور سورہ مولانا سید محمد آفاق فتح پوری غیر مطبوعہ  
اخلاص کی تفسیر)

### ناخ منسوخ

- کتاب الرسوخ فی معرفۃ مولانا حمید الدین فراہی عربی غیر مطبوعہ

### نحو و صرف

- قرآن اور عربی زبان عزیز الرحیم اردو غیر مطبوعہ